

Афарбіт

Сергій Пилипенко

Я конче вирішив його вбити, цього капосного короля. Спочатку я довго вагався. Мій марксистський світогляд говорив, що особа в історії — ніщо, а індивідуальний терор — безглуздя. Але коли захорів тов. Ленін і я пригадав, що це є до певної міри наслідок есерівської отруєної кулі, коли фашистський наймит Конрад в Лозані убив по-зłodіяцькому, ззаду, тов. Воровського[142 — Фашистський наймит Конрад в Лозані убив по-зłodіяцькому, ззаду, тов. Воровського — йдеться про смерть повноважного представника РСФРР та УСРР, заподіяну колишнім офіцером-білогвардійцем Морісом Конрад (1896—?) 10 травня 1923 р. в Лозанні. До Італії Вацлав Воровський (1871-1923) прибув на міжнародні переговори з питань Близького Сходу та підписання конвенції про режим судноплавства в контрольованих Туреччиною чорноморських протоках. У 1923 р. в Харкові вийшла збірка літературознавчих праць Воровського "Русская интеллигенция и русская литература". Вважався також провідним марксистським критиком літератури.], коли монархісти в Болгарії своїми бандитськими наскоками змусили виїхати звідти наше радянське посольство — терпець мені увірвався.

Треба помститися. Це — раз.

А по-друге: хіба особа, видатна особа, не є той організаційний центр, круг котрого купчаться певні класові сили? Той конденсатор, звідки йдуть проводи на слухняну периферію, слухняну тому, що в тім конденсаторі-особі втілено авторитет цієї класової групи? Гай-гай! Авторитарність ще така сильна, така глибока. Багато, багато комуністів, як захорів тов. Ленін, розгублено плакали: що ж ми робитимемо без нього? Цей королік, що я маю його неодмінно вбити, ніякий геній, ніякий талант. Це сіра, звичайна людина. Але круг нього купчаться наші гетьманці[143 — Гетьманці — учасники збройних формувань під загальним командуванням Павла Скоропадського (1873-1945), гетьмана Української Держави (29.4.1918 — 14.12.1918).], монархісти всіх кольорів, оргеші[144 — Оргеші — члени однієї з перших фашистських організацій Німеччини (головним чином у Баварії), що виникла в 1918 р. як союз самооборони. Від 1919 р. на чолі організації став доктор Ешерих. Звідси й назва "Оргеш" — організація Ешериха. Офіційно заборонена в 1921 р.], фашисти[145 — Фашисти — представники політичної течії, що виникла на основі новітніх філософсько-політичних поглядів на державу як найвищу цінність та ствердження пріоритетів держави й нації (класу) над інтересами особистості. Прихід фашистів до влади зумовив постановня тоталітарних режимів у низці країн Європи. Назва походить від слова "fascio" (італійською — зв'язка) — назви дружин, створених Б. Муссоліні в 1919 р.], всяке контрреволюційне сміття. Він — осередок їхнього мерзотного павутиння.

Пірвати його — і всі липучі нитки розвіються, переплутаються. Доведеться плести наново.

Так. Я вже наваживсь.

Мій акт буде актом дезорганізації ворожого стану.

Хоч на деякий час. Це — ніби на пиві бачимо налички "Баварія", "Тригорне". Я зірву наличку, хай підшукують іншу. Поки то зазнайомлять із нею маси. Адже масам треба прапора, щоб маяв десь поперед колони. Нема прапора — за ким іти?

Я забув повідомити, де такі думки снувалися в моїй запальній голові.

Напівтемна "Bier-Halle"[146 — Bier-Halle — пивна зала (нім.).] близько королівського палацу. Туди ходили пиячити різні челядники. Там я міг довідатися про всякі королівські звички, щоб винайти слушний момент для атентату.

Вже не вперше спускався я в цей закислий льох. І не один метр пива вихилив із льокаями[147 — Льокай — лакей.] з королівських покоїв... Може, ви не знаєте, як це пити пиво метрами? Напевно ні, бо метрична система ще в нас за новину. Так от, бачите, кельнер несе вам кружку пива, а під нею кружалко, сантиметр заввишки. Кричите:

— Ще кружку!

Наливає ще, а на стіл кладе друге кружалко.

— Годі. Рахунок?

Подивився:

— П'ять кружалків — п'ять кружок. Що це ви сьогодні мало п'єте?

— Мало? К чорту з вашими кружалками, крамарі дріб'язкові, катеринщики! Давай доброго кухля. Покажу, як колись наші прадіди-запоріжці гуляли.

Та й гульнув же! Показав — на свою голову, бодай не згадувати... А винен був отой стариганчик — фельдшер із королівської амбулаторії. Сам би я не пив, — його хотів укачати. Довгий на язик був лисий німець, як уп'ється. Ото й сьогодні верзе й верзе:

— Що ви думаєте: я таки простий собі фельдшер? Ні, мій любий! Моє ім'я знатиме всесвіт. Незабаром мій афарбіт уквітчає мені чоло лаврами великої слави. Вже десять років я працюю в хемічній лабораторії королівського університету й мої досвіди мають неодмінний успіх. Ось бачите!

Він витаскав із кишені невеличкого слоїчка з якоюсь жовтявою рідиною, а з другої — маленький електрифікатор.

Але відразу знов ісховав: до нас наближався кельнер, несучи два великих глиняних чоботи з пивом. Ставлячи на стіл, пояснив:

— Тут по десять літрів у кожному. Колись наші бурші[148 — Бурш — член студентської корпорації в Німеччині.] випивали на заклад. Ого, кажу: це як за часів Петра Першого на асамблеях "кубок білого орла" фігурував? Ох, і п'янюга цей імператор пранцюватий був! Та й ці рейтарські чоботи саме на його ногу прийшлися б. Бач, здоровецькі!

— Ану-бо, мій славетний винахідцю, за ваш афарбіт, чи як там його, хоч і не знаю, кому й нащо він придатний?

— О!— аж підскочив учений фельдшер, — нащо він придатний! Нащо він придатний! Юначе, юначе! Тільки ваша юність рятує вас від мого презирства й зневаги. Чи ви читали колись "Невидимого" Велса, цю чудесну казку? Її нема, цієї

казки. Вона стала дійсністю, як стають дійсністю всі казки наших прадідів, перетворені в реальне життя могутньою силою сучасної науки. Незграбні цяцьки колишні — катапульти перед сучасними броневидами. Так і "Наутилус" Жюль Верна — дитяча іграшка перед нашими підводними човнами. Цепеліни змусили почервоніти від сорому примітивні мрії давніх фантастів. А я, я — королівський фельдшер, викину на смітник мізерну Велсову макулатуру, — його "Невидимого". Я реальними зроблю стародавні казки про шапку-невидимку. Ось вона тут, у цьому слоїчку.

І він витяг знов із кишені свої препарати.

— Слухайте, — пошепки продовжував німець, нахилившись до мене, — тільки вам, мій любий друже, я розповім уперше свою велику тайну, що криється в цих препаратах. Я її сам ще не до кінця розгадав, але вже близько, близько...

Божевільні вогники блискали в його старечих очах. Ясне діло, мені трапився маніяк. То що ж: може, і він знадобиться?

— Пиймо!

Ох, брати мої, товариші! Мабуть, і запоріжці такими кухлями не бавилися. Аж у в очах замаячило...

А німець розповідав далі:

— Коли намастити щось оцим киснем і відразу пустити електричний ток із цієї машинки — матимемо реакцію, що перетворює ту речовину, робить її прозорою, як чисте скло. Ви Велса пам'ятаєте? Ви розумієте, чому це так? Вона після реакції не відбиває променів спектру, але пропускає їх крізь себе. Мій афарбіт робить речі невидимими. І ви питаєте, нащо це може знадобитися?

— О, вже розумію, — заперечив я, — коли б знаття, яка штука сидить у вашій кишені, ми б не брали цих рейтарських чобіт. Хай би давали кружалки, а ви б їх потім наафарбітовували. Так дешево можна пиячити.

Німець розсердився, взявся був за капелюх і півником наскочив на мене:

— Я працюю не для цих кружалків. Коли моя практика обмежувалася досі клізмами для покоївок їх величностей, так це не значить, що я повік не переступлю цього становища. Ерліх[149 — Ерліх Пауль (1854-1915) — німецький лікар та бактеріолог. У 1908 р. разом із І. Мечниковим став лауреатом Нобелівської премії в галузі фізіології та медицини за роботи з імунології.] уславився аж 606-им своїм препаратом, а далі був іще кращий — 914-й. Я їх маю за ці десять років теж кількасот. І я досягну свого, чуєте ви, молодий неймовіро?! Ось Айнштайн[150 — Айнштайн Альберт (1879-1955) — відомий учений, сформулював теорію відносності, працював у галузі ядерної фізики і термодинаміки. Лауреат Нобелівської премії з фізики 1921 р.] усю фізику догори ногами ставить своєю теорією. Рушиться думка про незмінність елементів. А я порушу цілий вигляд їхній. Я здійснию казки Шехеразادي і ввійду невидимий у палац Аладина...

Несподівано думка майнула:

— А що, — кажу, — ви мені цього револьвера не зробите невидимим?

Німець підозріло глянув:

— Нащо вам невидимий револьвер?

— Та ні на що... Хочу вас перевірити та й годі.

— Перевірити, Хомо невірний! Перста в мою рану вкласти хочете? А що як я вам докажу?

— Докажіть, ану докажіть, — під'южував я, тим часом не забуваючи ковтати з мого чобота.

У льосі за димом і парою ледве можна було розглянути навіть сусідні столики. Але гамір уже вщухав: було запізно й кельнери загасили частину лямпочок.

Наш куток здавався якимось кабінетом середньовічного альхемика. Поставивши собі на коліна довжелезного чобота й умостившись глибше в драному фотелі, я поволі ссав кислувате пиво. А навпроти лисий німець у довгому ляпсердаці порався коло мого револьвера. Машинка дзижчала, шипіла, розкидаючи синенькі іскри, німець лаявся і знов починав мастити револьвер жовтявою рідиною із слоїчка, муркочучи щось у козлячу борідку.

Мені здавалося, що він десь далеко, і я в якусь щілинку дивлюся на його поранку. А думка снувала мрії. Ото б, справді, мені таку "шапку-невидимку". А гей! І Петлюру[151 — Петлюра Симон (1879-1926) — один із керівників уряду УНР. голова Директорії з лютого 1919. До революції — відомий журналіст, літературний критик та публіцист.] б укопав з усіма його прісними, і всіх кандидатів колишніх, сучасних і майбутніх на царів та гетьманів, і фашистським штабам переполоху наробив би, і жандарям спокою б не дав... Ех, ловко було б! Та тільки бреше старий мізкокрут, порепана клізма німецька...

Ліниво думки перекочувалися. Ліниво пиво ссалось. Ліниво очі дивилися...

Аж гульк! Що таке? Чи справді револьвера немає? Чи я осліп?

Ні ж бо! Я бачу. Ось німців афарбіт під самим носом у мене стирчить. Під самісіньким носом. Аж солодко й трохи моторошно мені. Го-го! Так, це мені знадобиться. Це знадобиться.

Користуючись тим, що новочасний альхемік за своїми маніпуляціями не забув прикладатися і вже з денця висьорбував, задравши чобота мало не попід стелю; я у той мент, як він устроїв туди свою лису голову, притьмом схопив слоїчка й машинку й чкурнув через задні двері "біргалки"[152 — Біргалка — похідне від Bier-Halle, так іронічно називали пивнички, де за невеликі гроші можна було перекусити й випити.].

Вихором примчав я на свою мансарду десь у глухому кварталі. Хе! Хай знайде. Та хоч би й знайшов — я вже буду невидимий.

Три хвилини — і я вже голий. І буду голий ходити. То Велсів дурень мав собі забінтовувати голову, натягати рукавички, начеплювати на носа чорні окуляри... К бісу це все! Заважає.

Ну, аби рідини вистачило. На ватинку — й обережненько мащуся. Тепер за електрифікатора. Тю, як лоскоче! Нічого, терпи, хлопче: як не отаманом, так славнозвісним терористом, напевно, будеш. Невидима кара! Треба буде скрізь записки лишати: "я, великий червоний месник, невидимою своєю рукою покарав цього контрреволюціонера. Так буде й усім, хто наслідиться зняти блюзнірську руку на червоний прапор. Я скрізь і ніде. Нема рятунку від моєї руки. Бережіться невидимої

кари".

Вони спочатку сміятимуться, гадатимуть, що це витівки якогось божевільного анархіста. Але низка безумно-сміливих атентатів у найнесподіваніші моменти і в негаданих місцях переконає їх, що тут справа не така проста. Шукатимуть пояснень і не знайдуть їх. А тут скрізь ці зловісні записки...

Надприродний містичний жах охопить їх. Він паралізує їхню свідомість, дезорганізує їхні лави, посіє внутрішню ворожнечу, недовір'я. Кожний замкнеться в собі й тікатиме від своїх спільників, бо не знатиме, де знайде його невидима рука червоного месника.

Го-го-го, старий німцю, я знаю, нащо здасться твій хитрий витвір!

А машинка робила своє діло. Мої руки й ноги туманіли. Нахилившись, крізь свій живіт я бачив, що було позад мене. Я став прозорий. Я став невидимий.

Гей, чортова бідність! Чому в мене немає великого люстра? Хіба в це заляпане мушиним калом дзеркальце себе побачиш?

Та байдужки. Перевіримо це на вулиці. Чи бачитимуть? Ох, дурний: мало не почепив на невидиму голову бриля. Ти б ще калоші узяв!

Ну, гайда!

Гола людина завжди почуває себе якоюсь легкою, і мені здавалося, ніби я якийсь безплотний дух. Кортіло стрибати танцювати, кричати на весь голос. Та й побавився я, нівроку!

Ота товстозада перекупка на розі здавна викликала в мені безмежний гнів. Це як у поета Юліяна Шпола із збірничка "Верхи":

Рили ми, рили...

Вистьобали весь піт із жил. —

А пиката перекупка

Прийшла і сіла. —

Заялозила в сало

Обрійний порив.

Так, так, товариші! Доки там на розі сидітиме ця баба-перекупка — не повірю, що наступає соціалістична доба. Про це вже писав і ще писатиму. Бач, які очі свинячі на ряжці буряковій!..

Ух, і затопив же я по цій ряжці! Аж перекинулась та спідницею накрилась, проти сонця задом виблискуючи. Закувікала свинею, заверещала, як тисяча грамофонів попсованих.

Стою і сміюся: не бачить. Ага, стерво! Так ось же тобі ще, а ось іще, та й ще-ще, та й ще-ще, та й ще-ще... Годі. Одвів душу.

Хм... Оце геройський учинок. Побив перекупку революціонер... Здорово! Може, думаєш, від того соціяльні взаємини зміняться, скорше комунізм[153 — Комунізм — суспільно-економічний та політичний лад з безкласовим і бездержавним устроєм, а також колективною власністю як на знаряддя виробництва, так і на предмети споживання.] настане? Та-ак... Мій атентат, мабуть, того ж вартий. Ет! Знов вагатися?

Гуляй далі, одводь душу...

Стрибонув в автомобіль: порожняком кудись перся. Не бачить шофер. Ну, вези. До театру? Добре. Подивимось. Що? "Фавст"[154 — "Фавст" — трагедія Йоганна Гете ((1749-1832) про легендарного доктора-чорнокнижника.]]? Гаразд. Там теж альхемія. Тільки професор Штайнах фавстів тепер інакшим способом робить[155 — Штайнах фасетів робить — маються на увазі дослідження австрійського фізіолога Ейгена Штайнаха (1861-1944) в напрямку трансформацій організмів ссавців: омолодження, зміни статі тощо.] і душ не купує.

Пішов проходом. Скинув брилика в якоїсь огрядної пані-непманки. Висмикнув із камзольки в когось годинника й кинув долі. Зірвав у генерала еполети. Сіпнув за бороду важного пузія. Дулею протяг по носі модника-джигуна. Кинув недокурка в декольте розмальованої цяці. Го! Скрізь скандал, бешкет, гвалт. Один на одного нарікає...

Прямую далі — на сцену. Нехай в усі біноклі дивляться. Чорта зобачать! А з усіх боків так і лоскоче, так і кортить іще щось устругнути.

Співає:

Дозвольте вам подать,

Красуню любя, руку...

— От і не дозволю, дурню намащений! І вам там не дозволю спокійно баньки лупити, йолопи партерні! Невже ще й досі, у XX сторіччі, ця допотопна опера дає вам насолоду? Невже не винайдете іншого мистецтва, інших форм, достойних емоційальності нашої переходнової доби? Гробаки[156 — Гробаки — мешканці гробів (трун), тут у переносному значенні.] ви тлінні й гробацький смак ваш із довжелезними дуетами любовними та аріями передсмертними. Вампуки[157 — Вампука — йдеться про оперу-пародію "Вампука, наречена африканська: в усіх відношеннях зразкова опера", поставлену в петербурзькому театрі "Криве дзеркало" 1909 р. Пародія висміювала умовність та рутину оперних театрів. Відтоді слово вживається також і на позначення оперних штампів.] на вас мало, одоробла опероманські...

Ще б і далі лаявся, сівши на суфлерську будку, так запнули завісу й по сцені забігали, шукаючи: хто це тут збожеволів?

Тоді опам'ятався: ну, чи не дурень? Так десь можна провалити весь свій плян. Знатимуть, що між ними є якесь невидиме створіння, і будуть обережніші. Годі дитинчувати! Перевірка зроблена.

Пішов.

Ось королівський палац. Коло брами вартовий. Наближаюся і чхаю. Обернувся вусатий. Не бачить. У хвіртку й до самого палацу. Довжелезні коридори. Два гвардійці стоять біля кованих дверей. У ківерах, наче з наполеонівської гравюри минулого сторіччя. Гуркнув клямкою:

— Хтось хоче ввійти.

Відчинили раптом, а я — туди.

Бачу: заля, зеленим стола довженного вкрито. Навкруги у фотелях із різьбляними

спинками мастодонти лисі сидять. На грудях бинди різнокольорові, хрести, ордени. Раду радять. На чільному місці сам король, що його мені вбити треба.

— Ну, знищити цю блошицю ще є час. Не втече нікуди. Відразу послухаю, що вони тут плянують.

І сів у куточку на канапі, що попід стінкою стояла, саме проти "його величності", самовільством великої. А він таке промовляє до радників своїх:

— Московський Інтернаціонал розіслав своїх агентів скрізь. Кожний наш крок вони стежать, прокляті. Ми не певні, що й тут, у цій залі нема їхнього шпигуна, що він не сидить десь на канапі...

Ой, лишенько! Мимоволі очі всіх перебігли стільці й канапи й опинились на мені.

"Чортів німець обдурив! Афарбіт нікуди не годиться. Збрехав панський підлизень і завів мене в їхні лабеті..."

Я подивився вниз. Мої руки лежать, чую, на моїх колінах. Крізь них бачу позолочені цвяшки на фотелі й зморшки на його зашкарублій шкірі. Ні, фельдшерське зілля ще ділає. Я — невидимий. Чого ж це всі так до мене придивляються?

Пересунувся в другий куток. Начебто заспокоїлись.

А король каже далі:

— Їхні окремі агенти нам не страшні. Хай собі роблять, що хочуть. Страшно тоді, як повстають маси. А маси повстають не від агітації окремих людей, їх агітує життя. Ми мусимо так поводитися, щоб голоса цієї агітації не було чути за іншими голосами. В цьому мудрість керівників держави. Хтось із тих комуністів сказав, що кляси обдурити не можна. Але вона сама може обдурити себе. І от я хочу мати провокаторів серед тих, хто загрожує тронові. Ми купимо тих, хто придурюється народніми приятелями. Хай брешуть пролетарям, хай показують не в ті двері. І хай сидять тут між нами, яко наші спільники.

На цій канапі, близько нашого стола, місце представникам соціалістів. Дати їм їхнє демократичне "загальне і рівне"...

Знов усі облізлі голови обернулись до мене, і в очах у них замерехкотіло здивування. Дехто навіть підвівся, щоб краще придивитися. Примарою, видимо, здавався я їм.

"От тобі й наафарбітувався! Що його робити? Посеред цих генералів я голий-голісінький. Без ніякої зброї. Це тобі не перекупка і не театр..."

Тихесенько попід стінкою почав пересуватися до дверей, оглядаючись на лисих опудалів. А вони дивилися мені в очі, чи то страшучись, чи то дивуючись. Дехто виймав хустку й протирав окуляри. Товстий фельдмаршал підвівся й попрямував до мене, придержуючи шпагу. Олив'яні очі втопив просто в мої.

"Ге! Це я стуманів", — раптом блиснуло в мене, і я прожогом стрибонув до дверей, перекинув дужого гвардійця й затупотів по сходах. Навздогін постріл. Дарма!

Хвилина — і я на вулиці. Ще кількох часу — і вдома.

Простерся на ліжку, відсапує і думаю (дзеркальце в руці):

— Що за пригода? Ось я дивлюся — і мене немає.

А вони помітили. Неясно, але помітили. Чи, мо' очі в них не такі? Очі?

І раптом думка:

— Стривай, любий мій! А як ти їх бачиш? Значить, у тебе очі непрозорі? Значить, у них одбиваються образи? Значить, твої очі видимі. Вони бачили мої зіниці десь у повітрі. А я, дурень зелений, повірив Велсовим казкам. Ех, мудродурче, разом із тим німцем безтямним!

Спересердя гепнув себе по лобі і... прокинувся. Переді мною стояв кельнер і казав:

— Час пиварню зачиняти. Дозвольте за пиво одержати.

— А де ж мій товариш подівся?

— Хто? Той дурисвіт невидимий, що з афарбітом у кишені носить? Він тут усім гостям набрид, тільки ви його, видимо, не знали. Вже давно вислизнув, мов та ящурка.

— Чортів фельдшер! — лайнувся я.

— Хто фельдшер? — заперечив кельнер. — Ви краще подивіться, чи все у вас по кишенях. Це ж агент його величності...

Справді: крім револьвера, бракувало моїх документів — і липових, і справжніх.

Ви думаєте, що я випив цілий чобіт? Помиляєтесь. Він стояв мало не повнісінький.

Не сплутуйте афарбіта з морфієм, бо будете, як і я тоді, заарештовані.

Москва, 6/VIII 1923 р.